

3. Образователна рамка за междукултурно обучение

3.1. Общи съображения

Едно от предизвикателствата, свързани с междукултурното обучение е липсата на ясно определена образователна дисциплина „междукултурно обучение“. Това, обаче, е вълнуващо, защото означава, че ние сме тези, които трябва да задаваме смисъла ѝ.

Въпреки това, при адаптиране или създаване на методи, ние ползваме образователна рамка, която може да е създадена или повлияна от нас самите, от обстоятелствата, от трениращият екип, от участниците. Би било полезно да се знае какво помага – и какво не помага – за постигането на целите на междукултурното обучение. Тук ние предлагаме някои основни важни принципи. Те са базирани върху и тясно свързани с представените досега теории за междукултурно обучение. Това ще стане още по-очевидно като имаме предвид в какви ситуации протича процеса – днес и за младите хора.

По-долните съображения целят да доведат до по-голяма осъзнатост, до повдигане на въпроси и даването на насоки при някои важни образователни подходи.

Увереност и уважение

По-голямата увереност е крайъгълен камък в междукултурното обучение за постигане на необходимата отвореност за един взаимен процес. Необходимо е първо да се чувстваме комфортно при споделянето на различни гледни точки, възприятия и усещания, за да достигнем до приемственост и разбиране. Изисква се много търпение и чувствителност, за да се създаде такава атмосфера на обучение, която да ни позволи да се изслушваме като равни и да подпомогне самоувереността на всеки от участниците. Това означава, че ние трябва да дадем място за изява на всеки; че трябва

да ценим всички преживявания, таланти и приноси; различните ни потребности и очаквания. Когато голяма част от това, което споделяме се отнася до ценности, норми и дълбоко вкоренени предположения, ние ще се нуждаем от доверие. Взаимното доверие върви ръка за ръка с взаимното уважение и честността в споделянето.

Преживяване на идентичността

Исходната точка на междукултурното обучение е нашата собствена култура, а това значи нашето потекло и опит. Затрудненията и шансовете за този процес на обучение се намират в нашите корени. Ние всички имаме една лична реалност, която ни е формирала и ние ще продължим да живеем в нея, обогатени с нови познания и опит. Това значи че, в междукултурното обучение, ние постоянно биваме застигани от миналото си – от това откъде идваме, какво сме преживели и срещнали. Да се опитваме да разберем себе си, идентичността си, е предварително условие за среща с другите. Вследствие на тази среща ние може и да променим себе си, но не задължително и света около нас. Това е предизвикателство. Като част от процеса, следователно, ние също така трябва да се справяме с отговорността, потенциала и ограниченията на това да сме носители на ново знание.

Конструирани реалности

Нищо не е абсолютно. Има много начини на прочитане и различаване на реалността. Тезата, че всеки създава свой собствен свят, че всяка реалност сама се създава, е един основен фактор в процеса на междукултурно обучение. Разнообразието от измерения, които различните теории ползват за описание на културните различия (виж Хофщед и

Хол и Хол) показват колко различно можем да възприемаме реалността, дори такива основни измерения като времето и пространството. И все пак, ние всички живеем в един свят и това влияе на живота ни. Процесът на обучение трябва, следователно, да бъде съпроводен с някакви усилия: да се уважават личната свобода и избора, приемане на различните гледни точки на равни основания, да осъзнаваме личната си отговорност. Но различието ще остане като конструктивен елемент. Това е причината в крайната фаза на модела на Бенет развиването на межкултурна чувствителност да предполага „опериране в и с различни светогледи”.

В диалог с Другия

Межкултурното обучение поставя другия в сърцевината на разбирането. То започва с диалог, но е и стъпка отвъд. Да възприемаш себе си и другия като различни и да схващаш как това допринася за това кой и какъв си, е предизвикателство. Ние се допълваме едни други. В това разбиране другия става незаменим за ново себеоткриване. Този опит ни предизвиква, създава нещо ново, и изисква находчивост за вземане на нови решения. Процесът на една такава межкултурна чувствителност – разбиран като процес към другия – предполага да се докоснем до същността си и да я променим. Межкултурното обучение отваря възможността за отъждествяване с позицията на другия, и опит за „стъпване в чуждите обувки”, който е базиран на уважение и не претендира, че живее живота на другите. Той може да ни позволи да изпитаме и да се научим на истинска солидарност, вярвайки в силата на сътрудничеството. В този контекст, межкултурното обучение е също така начин да открием собствените си способности за действие.

Въпроси и промяна

Преживяното в межкултурното обучение е една постоянна промяна (каквата е

и самият свят) и е преди всичко процесуално-ориентиран. В обсъждането на културата винаги се появява напрежението между застоя и промяната, търсенето на сигурност и баланс. Нашите въпроси са отворени и ще се появяват нови. Затова трябва да приемем, че не винаги има отговор, а трябва да оставаме в постоянно търсене, приемайки и дори приветствайки промяната. Осмисляйки, ние ще се нуждаем от това да запитаем самите себе си. Ние не винаги знаем накъде ни води тази интеграция. Любопитството е важно, новите възприятия желани. И трябва да сме наясно, че създаването на нещо ново може да изисква разрушаване на старото – на идеи, вярвания, традиции... Нито един процес на обучение не е лишен от раздели и сбогувания. Като обучаващи, ние трябва да осигурим един добър и чувствителен съпровод, когато това се случва.

Цялостна ангажираност

Межкултурното обучение е преживяване, което по един интензивен начин включва всички сетива и нива на обучение, познание, емоции, поведение. То поражда много чувства; може да доведе до „дупки” между тях, „разума” ни и това което сме знаели или научаваме. Цялостното схващане на сложността на този процес и всичките му последствия изисква много от нас. Като елемент на културата, езикът заема централно място в межкултурното общуване, но в същото време, поради своите ограничения, може да бъде и източник на недоразумения. Затова той не трябва да се използва като средство за доминиране – особено като се имат предвид различните езикови умения – а като един от инструментите за общуване. Всички други знаци – като езика на тялото – трябва да се ползват със същото уважение. И доколкото ние сме напълно въввлечени в този начин на обучение, ние трябва да можем изцяло да бъдем част от случващият се процес.

Възможност за конфликт

Ако погледнем на разнообразието от възприятия, които различните култури имат за времето, пространството, социалните и лични взаимоотношения... става ясно, че конфликтът е в сърцевината на межкултурното обучение и трябва да се опознае и изрази. В същото време, тези модели ни подканят към обсъждане на различията, без да ги етикетирате. По този начин ние можем да се опитаме да открием конструктивните елементи и възможностите за конфликт. Ние трябва да развием умения за управление на конфликта, в контекста на сложността при работа с представата за култура. Различните изрази на идентичността и усилието да се оцени различието са предизвикателство. Межкултурното обучение предполага търсене, въвежда в нова несигурност, а всичко това е естествена среда за конфликт. Това може да се цени като част от процеса. Многообразието може да се изпита като полезно и обогатяващо, като посочващо нови варианти и решения. Наличието на различни компетенции има положителен и незаменим принос към цялото. Не всеки конфликт задължително има решение, но той със сигурност се нуждае от изразяване.

Под повърхността

Межкултурното обучение засяга много дълбоки процеси и промени в нагласите и поведението. До голяма степен то значи работа с невидимите сили и елементи на културата ни и на собствената ни същност (виж модела тип „айсберг”); много неща под „водната повърхност” са неосъзнати и се нуждаят от ясно артикулиране. Така, това откриване предполага

някои рискове както в личен план така и при самият сблъсък или среща; предполага напрежения, с които трябва да се справяме. Придружаването на хора в такава ситуация очевидно не е лесен. От една страна, се нуждаем от смелостта да продължаваме напред, да предизвикваме себе си и другите. От друга страна, трябва да бъдем много внимателни и да подхождаме с уважение към нуждите на хората и границите на тези процеси. Не винаги е лесно да имаме предвид и двете неща.

Сложна ситуация в сложен свят

Теоретичните модели показват сложността на межкултурното обучение и трудността то да бъде систематизирано. Ако поставим това в сложната ситуация на днешното общество, става ясно че се нуждаем от много внимателни и цялостни подходи, позволяващи максимална степен на различаване. Дори културата минава отвъд националните граници и има много форми, припокривания и еквиваленти. Трябва да се включат много гледни точки и да се имат предвид много напрежения: поглед в миналото, настоящето и бъдещето, сравняване на понякога противоречащите си нужди на отделния човек и на обществото. Фрагментарният опит трябва да бъде интегриран. За всеки образователен подход е предизвикателство да не опростява разнообразието от налични причини и следствия, приоритета на различните ценности, различните реалности и истории. Подходите на межкултурното обучение трябва да уважават тези многообразни преживявания, интерпретации и познания и – следователно – да ги поставя в контекста на използвания език и терминология, и в избора на различни методологии.

3.2. Избор на метод, създаване и адаптация

Всяка ситуация е различна. Може да подготвите обучителен курс, работен лагер или просто семинар. Може да прочетете методите описани в различните издания и – в зависимост от конкретните цели на групата ви – да направите подходящ подбор и адаптация. Направете нещо ново от тях. Предложените тук методи не са закони, нито са произведения на изкуството, създадени от гении. Те са предложение, набор от полезен опит. Когато ги използвате, вие дължите уважение единствено на ВАШАТА ситуация на межкултурно обучение, на участниците ангажирани с нея, на тяхната реалност и изисквания. Следващите въпроси – при внимателно отношение – могат да подпомогнат и улеснят работата ви, за определянето на елементи от програма ви. Списъкът с въпроси не е краен – възможно е да намерите други по-важни.

Цели и задачи

Какво точно искаме да постигнем със съответния метод, в тази част от програмата? Ясно ли определихме задачите си и това ли е подходящият модел? Този метод способства ли за достигане на общите цели на дейността ни? Ще бъде ли той ефективен за напредъка? Този метод вписва ли се в принципите на определената ни методология? Този метод подходящ ли е за динамиката на дадената ситуация на межкултурно обучение? Предишните процеси спазвали ли са всички изисквания (например, групова атмосфера, взаимоотношения, познания, информация, опит...) за употреба на метода сега? Каква е конкретната тема, за която говорим? Какви са различните аспекти (и конфликти), които се появяват при работа с този метод и до каква степен можем да ги предвидим и да се справим с тях? Методът отговаря ли на сложността и взаимовръзката между

различите аспекти? С какво методът може да допринесе за отварянето на нови възприятия и гледни точки?

Целева група

За и с кого развиваме и използваме този метод? Какво е предварителното състояние на групата и на отделните хора в нея? Какви са възможните последици от метода за взаимодействието, взаимоотношението и взаимното възприемане за хората в групата? Методът покрива ли очакванията на групата (отделните хора)? Как можем да провокираме интереса им? Те (като група и като индивиди) от какво се нуждаят, за да допринесат в дадения момент на межкултурна ситуация? Методът позволява ли това? Методът способства ли за реализиране на потенциала на хората? Методът позволява ли достатъчно индивидуална свобода? Как метода сработва със сходствата и различията в групата? Групата има ли някои особени изисквания, които да се нуждаят от специално внимание (възраст, полова принадлежност, езикови умения, (не) способности...) и как метода може да се възползва от тях по положителен начин? Групата, или някои нейни членове, показала ли е особена съпротива към предмета (например, малцинства, полова принадлежност, религия...), която да нарушава общата динамика на процеса? Методът подходящ ли е за големината на групата?

Среда, пространство и време

Каква е средата (културно, социално, политически, персонално...), в която използваме метода? Какво е въздействието на метода върху тази среда и на средата върху метода? Какви са елементите (преживявания), които отделните членове на групата посочват? Коя среда

(елементи, модели) преобладава в групата и защо? Груповата атмосфера и нивото на общуване подходящи ли са за този метод? Контекстът на дадения опит на межкултурно обучение стимулира ли появата на някои елементи или я възпира? Какво е общото (и индивидуално) възприемане на пространството, достатъчно голяма ли е „общата територия“ на групата, за употреба на този метод? Методът допринася ли за позитивна атмосфера (разширявайки зоната на комфорт на участниците)? Какво е местоположението на метода в дейността (вземете предвид какво го предхожда и какво го следва)? Достатъчно време ли сме предвидили за метода и за оценката му? Вмества ли се във времето на програмата ни? Моделът как се справя с различното времево възприятие на участниците?

Средства/ Работна рамка

Отговаря ли методът на средствата, с които разполагаме (време, място, хора, материали...)? Ефективно ли ги използвава? Какви страни от организацията трябва да вземем под внимание? Трябва ли да опростяваме? Как трябва да си поделим отговорностите, за да заработи метода? До каква степен уменията ни са достатъчни, за да се справят с новата ситуация? В каква рамка (институционална, организационна...) ще се използва метода? Какви сблъсъци трябва да вземем предвид или да предвидим (например, организационни предпочитания, институционални цели...)? Какви са външните фактори, които могат да се намесят и в чии интереси (институционални партньори, други хора в сградата...)?

Предидшни оценки

Използвали ли сме този или подобен метод преди? Какво сме забелязали и

научили вследствие на това? Има ли сме други преживявания, където да сме научили за работа с модела? Какво могат да ни научат сега? Трябва ли методът и въздействието му да бъдат оценявани и как е възможно да измерим постигането на задачите си? Как можем да осигурим полезността му и за в бъдеще? Какви елементи интегрираме в метода си като част от оценката на дейността си до този момент?

Пренасяне

Методът адекватен ли е на реалността на участниците или трябва да бъде допълнително адаптиран? Ако да, то в какво отношение? Методът ориентиран ли е към пренасяне/интеграция във всекидневното на участниците? Как ще осигурим място на участниците, за да интегрират наученото в тяхната собствена реалност? Една дискусия след ползването на метода би ли помогнала за пренасянето? Кои елементи улесняват участниците? Как може някои елементи да се използват в по-нататъшния процес?

Роля на фасилитаторите * или учителя

Фасилитаторът (учителят) осигурява процес, който да помогне на групата да обсъжда проблемите по-възможно най-задоволителния и продуктивен начин. Това значи да се опитаме да намерим отговори на повдигнатите по-горе въпроси и да се замислим върху план за организиране на нещата. Каква според нас е ролята ни в тази група и този конкретен метод? Опитали ли сме се да си направим „мисловен преглед“ на това как трябва да протекат нещата? Взимаме ли предвид личната си нагласа и как тя може да повлияе в работата с метода? Доколко подготвени сме да реагираме на неочакван развой на събитията?

* Фасилитатор се използва в смисъл на преподавател/обучител в неформална обстановка. (бел. ред.)